

2/2017

март -
апрель

Соколёнок Пази

0+

КҮӨВ ВАЗЛИК САБАН БИЦИДАРИЗ АДАБГҮРАЙИ ДАГЬУСТАН РЕСПУБЛИКАЙИН ЖУРНАЛ

Эбелидан

Эбелцан гъи жабгъура,
ГъямпIар-баяр ергура.
Цаликк баяр каяв,
Ахю баб?
Дирниъ «пиш-пиш» аяв,
Ахю баб?
Ма увуз цIару маргъ.
Ча учуз саб мурта.

Минара ГЬЯЖИЕВА

Аъгъмад халуна Сул

(Махъв)

Гъахьну-гъахъундар саб гъула Аъгъмад халу кIуру сар неж-бер. Мугъан хал-йишв гъулан гъирагъдихъ хъайи. Мугъаз пеэр, гъяштиир, малар, марчар гизаф айи. Аъгъмад ха-луйин мадар чан мал-марччиинди вуйи, хъа пеэрикан, гъяштирикан мугъаз хайир адайи, гъаз гъапиш дураг гъаммишан сулари гъитIикIури шуйи.

Йигъарикан сад йигъан Аъгъмад халу ярквраз кьюрдуз гакIвлар гъязур апIуз гъягъюру. Рякъюъ дугъаз Сул алабхъуру. Аъгъмад халу гъяр-къиган, Сул, гучI дубхъну, гъебгуз хъюбгъру. Аъгъмад халуйи Сулаз кIуру: «Яваш, мегъебган, Сул, увуз тувру саб суал айиз. Мушвахъ хъайидар ухъу кьюртIан дархъа. Йипа, Сул, йиз гъазмайиан пеэр гъитIикIуб, фу тIул вуяв? Вари гъуландари увуз агърар апIурашра, пеэр гъитIикIбакан сикин дарва. Увуз нач шулдари вуз? Гъякъди кIуруш, узузра яв гъидкъик дугърива-лин саб чаркъан рябкъюрира адарзуз».

Сулу, чаз Агъмад халуйин гафарикан гиран гъабшиб улупури, дугъаз гъамциб жаваб тувру: «Узу дициб гъярам кайи уъл ипIурайир дарза. Намус ктру сулар яркв-ра гизаф ашул! Уву узуз гъапи гафарикан фукъан вушра гиран гъабхъунзуз. Хъа жа-рарин гъазмайиан гъитIикIну

пеъ гъипИишра, думу иццира шулдарзуз. Узу дюзвалиинди йиз гъялал уъл ипIурайи сул вуза. Саспиган кIулиз гъамциб фикирра гъюриз: «Саб узу дарки гъитIибкIурайиб, варидари гъитIикIура. Хъугъ узухъ, гъациб фикир кIулиз гъафибси, йиз кIваан учIру гаркIал адатси шулзуз».

Сулан язухъ дубхъну, Аъгъмад халуйи дидиз кIуру: «Дици вуш, уву узлан хил алдабгъ. Уву кучIлар апIурадарш, узу яв гунгъар пчIу апIурза ва увуз тухъди ипIрубра тувурза. Гъач, йиз пеэр айи гъазмайин гъаравул йибхъ. Суларин аымларикан увузси йиз хуйириз аъгъдар, гъаддиз, увусиб гъаравул айиган, йиз юкIв архаин шулиз».

Сулу разивал тувру ва думу Аъгъмад халуйин пеэрин гъаравул шулу. Сулу фукъан ипIруб ча гъапишра, Аъгъмад халуйи тувуйи. Ужуйи ипIбаан Сул чагъра шулу. Гъаци вушра, Сулаз гъитIитIибкIди чав гъипIуб дюднigъ гъубзрайбси шуйи; фун абцIишра, ул абцIри адайи. Сад йигъян, Аъгъмад халу даахну имиди, Сулу вари пеэр, гъяштиир, бугъмиш дапIну, ярквраз гъахуру. Гъамци нач адру ва фендигар Сулу Аъгъмад халуйиз кучIлар апIуру.

ГъитIибкIуб – Сулан асас тIул ву. ГъитIикIакIрин гафарихъ хъугъну ккундар.

Минара ГЬЯЖИЕВА

Ригъдина Амслин тамшир

Завуъ Амслина Ригъди
ГъитІикІнакар* апІура.
Ригъ чахъан гъитІибкІубси,
Амсли думу абгурा.

КкудуркІиган чпин тамшир,
Ригъди Амслиз гъапнийи:
«Ахъ жил'ина яв цІадлар,
Шад апІурхъа бицІидар».

Ахъу Амсли чан цІадлар,
Хъа Ригъди – нураг уччву.
Завуз, дураг гъидикъган,
ДерккучІимир удубчІву!

* ГъитІикІнакар – бицІидарин тамаши.

Чюл утканди гъабалгну

Хъадукран нефес кубкІну,
Лизи йифар гъеерцІну.
Клару ругдиан дишла,
Мужриси, укI азабгну.

Дарагъна чру укIаригъ
Чигран цІадлар, гъибарси.
ЦІадлариъ атІабгна ригъ,
Дурагрик рангар каъри.

Шуллугъчи мікІлу сабпну
Чигран цІадлар алдахъну,
Гъар кюкди чаз ранг дабгну,
Чюл утканди гъабалгну.

Мудрин угал

Цуху мудрин
УнтI убгурा;
Хъажабгъури,
Гъарий убсра.

ДутIубкIнашра
Къаблиин гал,
Яваш шулдар
УнтIан угал.

Фу гъял шуйкIан
Гъарин къаблин
УдучIвайиз
Карчар мудрин?

НивкIукди фу вушра тябкъюру

ВартIан ккуни бицIи дустар.
Дикъатлуди урхай царап.
Дябкъну азуз саб айламат,
Ярквраъ гъабшиб вуй альвалат.

Шлин фикриз гъюруб ву хъа му?
Жиликк чаз хал гъапIну хазру.
Тибхура завуъ фил зурба,
Турччури чан ахю ибар.

Йиччви, къутI ипIура швеъру,
Ибшуз кжапIну аслан гъюру.
Зимз гъябкъиган хъади тюфенг,
Цаси, дидхъан гъебгну пеленг.

Ярхи рижв гъипну циркларигъ,
Жин дубхъну гъалин кIажаригъ,
Сул, вардариин альхъюри,
Гъаригъ гъя, хифар итIури...

Шлуб вуйинхъа ярквраъ мициб?
Учву фикир гъапIиш сацIиб,
Алью хъибдичвуз, йиз дустар,
Му гъядисийр гъяркъюб нивкIкан.

Абдурягым
АБДУРЯГЫМАНОВ

Табасаран театр-бицлидари

Ихъ Табасаран театри ля-
хин апIури гъамус гизаф
йисар ву. Гъамусдиз теат-
ри сягънайиин хайлин
ужудар спектаклийир дивна. Те-
атрин коллективди чан бицли та-
машачийирра кIавълан гъаърадар.
Гъар йисан театри бицлидари вуйи
саб спектакль дивра.

Гъаму йисанра театри гъациб саб
ужуб спектакль-махъв сягънайиин
дивну. Спектакль табаса-
ран шаир Шамиль Къа-
зиевдин «Зейнаб бабан
Зангар датт» кIуру по-
эзияйин эсерин бинайи-
инди дивнайиб ву. Спек-
таклийин асас метлеб,
бицлидари вуйи гъарсаб
жара эсериъси, баяр-шу-
барин юкIвариъ жюрбе-
жюр гъайванатарихъна
ккунивал уягъ апIуб
ву. Му спектаклийиъ
уымриъ ухъу гъвалахъ

хъайириз уж'вал апIури гъахъиш,
ихъ уьмурра бахтлуб ва акуб шлу-
валикан кIура. Гъарсар касдин
кIавъ уж'вал ва жаарихъна кку-
нивал ади дубхъну ккунду, уьмриъ
уж'вал писвалиин гъалаб шлува-
лихъ ухъу хъугънади ккунду.

Му спектаклийин жара спектак-
лийирихъан асас тафавутлувал гъад-
му вуки, мушваъ, актерарихъди
сабси, жаквлар уйнамиш апIубра а.

Саспи шиклариъ сягънайиин театрин чиви актерар шула, хъа саспи йишвариъ – жаквлар.

Икибаштлан, театрин кулин художник вуйи, Дагъустандин Лайикълу художник Аль. Усьмановди яратмиш гъапту костюмари, дугъу гъабалгу сягънайира тамашачийр гъайран аптура. Спектакль сягънайиин диву режиссер Жанбулат Гъабибов ву.

2017-пи йисан ихъ театрин артистари му спектакль шагърарин ва гъуларин мектебариъ улупиди. Гъацира, му спектаклийиз лигуз жюр-

бежюр шагърариан ва гъулариан баяр-шубар Дербент шагъризра гъиди. Шубуд йис ву Дагъустандиъ «Культура – Дагъустандин бицЛидариз» ччвур али проект кули гъабхури. Гъадму проектдинди, сач ихъ театри гъулариан Дербентдиз гъафи бицЛидариз, «Кирбтар хъайи риш» спек-

такль улупнийи. Гъаму йисан сабпи гъациб спектакль 18-пи февралиъ улупну. Спектаклийиз лигуз Дербентдиз Мягъярамкент, Къурагъ ва Къяйтагъ районарин мектебариан баяр-шубар хъади гъафнийи.

Гъузгъун – дамна

Магъа раккин... дибисну,
 Щуриз зарбди гъизигну
 Хъа урччувз хъюгъну раккнар,
 Тпурччуруси гъваъна улдар.
 Хъасин ипу гъациб цИгъ,
 Ургурайси гъяхъну цИгъ.
 Хулаъ абхъу «Вайгъарай!»
 Альхуну чвийир жаргъурай:
 «Фуж ву?» – гъерху раккнихъан.
 «Узу, ичв абдал Иван!»
 Абццу дишлади раккин,
 Чве къабул апIури чпин,
 Хъюгъю дугъаз гъубкуб пуз,
 КIури: «ГучI ккапIва учуз?»
 Я ликрилан, я кIуллан
 Зат илдидитди, Иван
 Душну дахъу пичриин.
 Хъасин ккебгъу, хутIлиин
 Чаз фу гъябкънуш, кидибтуз,
 Гъеебхъдар мюгътал апIуз:
 «Гъаахундарза гъич зат,
 Хядар апIури гъисаб.
 ГъудубчIвну аш, адарш ваз,
 Гъафундариз фикирназ.
 Саб дупну гъафи иблис,
 Тпуб йивури чан сумлиз.
 Гатдинсиб вуй гъайи маш,
 Улар – кьюб зурба лаваш.
 Рижвнихъди чАбкIури чар,
 Ккегргънийи хутIлиъ жаргъбар.

Гъябкъиган гъамциб ляхин,
 Улурсза дидин къял'ин.
 Гъеебгу иблис гизаф,
 Амма апIдарза инсаф.
 Гъаллаш гъабхъиган, узуз
 Хъюбгъу думу ккарабгуз:
 «МилибкIан узу, Иван,
 Гаф тувурза, сад йисан
 Тутрувуз учвуз заар,
 Инжиг дарапIуз гъич сар».

Гъамци тувган узуз гаф,
ГъапIунза дииз инсаф,» –
КIури, Иван, дапIну «гъагь»,
Дахъну, гъаахну мушвахь.
Пис хъял дуфну ашра, чвийр
Хъюгью, апIури гъягъиir,
Аълхъюз му абдал бал'ин,
Фунар диисну чpin,
Гагара гъич кидисдар,
Гъяльхъю, гъайиз нивгъар,
Аъгъяшра ухшар даруб
Къабириз мици аълхъюб.

Гъабшихъан му гъядиса,
Ваз ккудубшнуш, дарш – йисар,
Валлагъ, диши аъгъдарзуз
Я сарикан гъебхъдарзуз.
Фу ву ваз вуш, дарш сад йис?
Зарар а дидкан шлиз?
Хъергуз шулинхъа вахтнахъ,
Давам апIурхъа ихъ махъв.
Фици-вуш машквар йигъян
Данило, духъну пиян,
Лицурайир хутIлиин
УчIву гъазмайиъ габнин.
Мушваъ аий кьюб гъайван,
Гъафидарсдар махъвраан.
Дуарин багахъ – жараб,
Дарцци уюнжагъсиб саб,
Къял'ин, кьюб гъузгъун алиб
Ягълишин хъуб чIиб вуйиб
Ибарра – са-саб аршин –
Саб йишвра кадруб диши.
Гъапи дугъу: «Агъ, кифир,
Чан айиган гъамциб сир,
Уъбхиори чан хазна мал,
Дахъра мушваъ ич абдал...»
Чвуччуухъна жаргъну хулаз,
Гъялакди гъапи дугъаз:
«ГъапIнаш аъгъянуз абдли!
Гъяркат апIин, лиг ари,
Дагна чаз гюрчег гъайвнар,
Гъяркьюр апIрудар гъайран,
Ягъли ликар ккайдар,

Гъизилин куш алидар,
Хабар адарвуз мидкан».
АпIури «тIаппра-тIаппра»,
Кьюрид чвийр жаргъура,

Варжина заз дарпиdi,
ХутIлиз, ликар гъящIиди.
Фукъан алдакну дураг...
ГъитIиршну куркIу йишвар...
Аъхирки хъуркъу. Магъа
Ивандин жини гъазма.
Мушваъ кьюб тюнти гъайван
Дийигъна аъламатнан,
АпIури гъигъиir, пурхар,
Арццну мержандин улар,
ТIурччури гъизил кушар,
Жейранариz ву ухшар.
Хъа алмаздин ширкIариъ
Нур туврайи гевгъари.
Лигбахъ, ул катIабццурдар,
Шагъдиз лайикъ ву гъайвнар.
Чвийр, лигбу гъайранди,
Кур шулайи гъай-гъайди.
Гъапи аъхюну чвуччу:
«Гъайвнар му къадар уччу
Наънан ву му ихъ абдлин?
Дарш айтуйиъси гъабхъин –
«Абдлиз баht гъабхъну къисмат,
Ухъуз дихъдар кьюб манат».
Гъамци гъабхъиган, ухъу
Тувурхъа гъайвнар масу,
Духну шагъриъ базариз,
Сар девлетлу бояриз*.
ЙитIурхъа мюгъкам йикъар
Сабси пай апIуз пулар,
Пул хъаш, шул ипIуз-убхъуз,
Ккуни шей'ар гъадагъуз.
Девлетлуиir шул ухъкан,
Хъа ихъ абдал чве Иван
Гъузри, хъюхъяр хъчIухури,
Гъайвнарин шил абгури».
Чвийрин гаф гъабхъи саб,
Чиб-чиplан алдабгъну хаб,
Къабул дубхъну мясяльт,
Кжебгъу ихтилат-сюгъбат –
Гъайвнар тувиган, кIуруш,
Пуликан фу апIуруш.
Хъасин гъулаз гъуш дураг,
Разишин ацIину юкIвар.
Гъябгъюри йигъахъди йигъ,
Багахъ гъабши базар йигъ.
Чвийр шагъриз шул гъязур,
Массу тувуз кьюб айгъур,

* Бояр – кюгъне урус пачагълугъдиz гизаф
мулк, девлет хъайи беглар.

Ерхъуз меркездин хабар:
Гъафнуш, гъафундарш немцар,
Хъаъну гъюлилан гимийр,
Гъадагъуз тЦурнар, парчир,
Гъюри аш паччагъ Салтан
Табигъ апIуз му макан.
Ва хъасин мурчваз гъудган.
ДапIну, гъерхну гагайхъан,
Жиниди гъушу дурар
Базариз, хъади гъайвнар.

Шули айиган лавлан,
Дахъуз гъушнийи Иван,
Шадди, мяъли апIури,
ГъацI уълиз къацI йивури.
Магъа гъазмайин гъвалахъ,
Зур девлет хъайиси чахъ,
Дийигъна фурсди думу,
Мулкидарси девлетлу.
Магъа учIву гъазмайиъ...
Душваъ гъайвнар имдайи...
Гъазмайиъ сабди имбу
Дайча дийибгъна, ябу,
Шадди тЦурччури ибар,
Ялхъвниъси диври ликар.
Му бедбаhtвал гъябкъю бай,
Дийигъу, ипну гъарай:
«Йиз луфарсдар зарб гъайвнар,
Гъизилин куш алидар,
ГъапIнийза учвуз гъайгъу,
Гъи вари гъабхъи агъу.
ШейтIни гъапIнийкIан му фенд?
Давди гъубшу йиз зегъмет.
Алабхъри дид'ин няна,
Агъу абхъри чан гъянаъ,
Хуси йибкIри ич гъюлягъ,
Кафан гъядарди машнягъ.
Женнетдин гъяд'ин, сакъур
Дубхъну, ибшири турбагур.
Гъайвнар дайчи гъа – луфар!
Наан агуза дурар?»
Гъарабгу дайча душв'ан:
«Дердер мапIан, дуст Иван!
Къаза, гъелбет, ву зурбаб,
Дидизра бихъур сабаб.
ШейтIнарик кадар тахсир,
ТЦафлар ву му яв чвийир.
ГъапIхъа сарун баладар
АпIархъа гъилла-мадар.

**Яв юкІв апІин архаин,
Ухди элеъ йиз къял'ин,
БицІи дайча вушра саб,
Узусиб адар жараб,
Жвар кипган, ликари йиз,
Къяляхъ хъидипур иблис».**

**Дайча ликаригъ дабхъу –
Иван дид'ин элеу,
Гъидису дидин ибар,
АпІуз хъюгъю шад Чигъар.
Гъузгъун дишла гъудубжву,
Пурхар дапІну, гъедебгу,
Минди-тинди гъилибгу
Ва Чимирси гъитІибху,
Кумси хъирибчури туз,
Дарпиidi дюз, ичІ, гъум, уз.
Саб дақынъа гъубшундар –
Гъяркъю дуариз тІафлар.**

**Русвагъди вуйи дуар,
Цахури чпин гугар.
Иван хъюгъю гъубкъуб пуз:
«Начна гъяя адарчвуз!
Узуз кІуручва абдал,
ГъапІин узу саб кучІал?
Вуйин учвусир тІафал?
Гъаз адабхъдар учв'ан чІал?»**

**«ГъапІча, аъзиз чве Иван,
Жара чара имруган? –
Гъапи аъхюну чвуччуу, –
Саб фикир апІин уву –
Фукъан гъурзишра дяхнаар,
ИпІуз уълкъан гъубкІурдар.
Мулкидри чан пай ча, кІур,
Гъякимдари тадабгъур
ФукІа дяргъюри гъурд'ан,
Гага дахъна ухдитІан.
Сари апІдар ич язухъ,
Гаврилона узу, хъугъ,
Айча фикрар апІури,
Дердназ чара абгури –
Ва гъаму читин вахтна
Гъидихънийчуз яв гъайвнар.
ГъапІча увуз саб кучІал,
Кубжуз кІури касибвал.
Ккундийчуз, Иван, увуз
Ужуб палат гъадабгъуз,
Швякъяр ккайи чекмийир,
Кьюрдуз мани бегълийир...
Тахсир куудубчІвну учкан,
Жараб дяргъруган гъурд'ан».
«Хъа дици вуш, гъарахай,
Йиз гъайвнарра гъайихай,
Гъитай шагъриз узура,
Саб ражнукъан лигуза».
Му гаф гъабхъундаршра хуш,
Чвиири кІур; «Гъач дици вуш...»**

**МучІу шулайи завар,
МичІли гъабхънийи гъава,
Баяр, улдругуз рякълан,
Дергу гъирағъдихъ ярквран.
Гъарапицк дитІу гъайвнар,
Адагъу уъл, гъафунар,
Гафар дарараІди артухъ
ДипІну-дубхъну, духьну тухъ.
Уч апІурайган къацІар,
Данилойиз гъябкъю цІа.**

Гаврилойиз хъапІну кІул,
 Кючіобкыну гагулну ул,
 Гъапи дугъу, аьмалдри:
 «МучІушназ саб лиг ари,
 Агъ саб гагъдикъана ваз
 УдубчІвнийиш сейирназ...
 Дарш гъамци шулин ляхин,
 Аль апІури мучІушин?
 Яваш... ярхла ярквиин
 Ялав рябкъюразуз цІин...
 Валлагы вухъузра ву,
 КкунийкІан цІиб цІа ухъуз!
 БицІи чве вува, Иван,
 ЦІа хуз хъибдарин увхълан?
 Учухъ хъадарчухъ, валлагъ,
 Я цІигъирч, ясан чахмах»,
 Хъа кІваъ айи жара гаф –
 «Ишриву рякъюъ талаф».
 Гаврилойи: «Му юрдар, –
 Гъапи, – узуз таниш дар,
 Мушваъ гъачагъар ашул,
 Гъушуриз саб хатІа шул».

Хъаabdлиз кадар вижна,
 Дайчайии элеъна.
 Гъиву гъвалариз ликар,
 Дииснү кьюбиб ибар.
 Магъа дайча гъеебгу –
 Улариккан ккудубгу.
 «Му фу вуйи? Ай Аллагъ! –
 Гаврило гъахъи русвагъ, –
 Наши, наши ихъ Иван?
 Ифрит вуйкІан му гъайван!»
 Гъягъбахъ, аку шула цІа,
 Зарбди жабгъура дайча
 Ва магъа балин улихъ
 Сабпну гъабхъи аку йигъ.
 Ялав абхъна аյжайиб,
 Кум алдар, цІа дар маниб...
 Мюгътал гъахънийи Иван:
 «Мушваъ шерик ву шейтІан,
 Фу гъабхъи му аьламат,
 АйкІан мициб керемат,
 Гъябкъю кас жил'ин, яраб?»
 Дайчайи туву жаваб:
 «Гъаз мюгътал шулва, Иван?
 Му зикв ву Симиргъушран.

Амма увуз ккундуш баҳт,
 Думу магъадабгъан зат,

Гизаф рякъюрвуз балйир,
 Улукъурвуин къазийир».
 Хъа абдли иб гъивундар,
 Дайча гъясбикк ккапПундар
 Ва, гъадабгъу зикв гъушран,
 Гъибиржу саб чапплигъян,
 БачкІиъ ивну, гъитІибкІу
 Дайча къяляхъ илтІибкІу.
 Чвийир духънайи фаркъат...
 Бали ккебгъу ихтилат,
 Кучну ахюрин гъвалак;
 «Думу, ухъуз гъябкъю акв
 Вуйи цІа кабхънайи шак.
 Хайлин илтІицІза дидлан,
 Бегъем гъахъиза гъигълан,
 Фукъан гъапІнушра уфар,
 ЦІа ктІубшвну, кабхъундар».
 Му гафар гъеерхъу чвийир,
 Тап гвачІин хъайиз гъягъири
 АпІури, гъаахундар,
 Ихтилатнахъ хъугъундар.
 Амма гъаахну Иван,
 Хъух ипну, ярхи иишван.
 ГвачІинган хъаъну гъайвнар
 Шагъриз хъуркънийи дураг.
 ДитІу гъайвнар саб иишвахъ,
 Гюргег хуларин бағахъ.

(Давам гъюру номериъ).

Бицілдар

Кюребег МУРСАЛОВ

Магнит кайирсир ву риш,
Дугъаз а гату – Бядяхъ:
Раккианди утіубккиш,
Унчів'анди убсу къяляхъ.

Біцину чи, Фарида –
Пагъ айламатнан вуда! –
Тамшир апіуз хъюгъру, чир –
Хуру загъдиккна адміир.

Шубарихъди, хабхабди
Чекмійір ликар'ин алди,
Хъичібхну хил шалврихъан,
Хъа гъунши Альбурягъман.

Дуар ңілбілан дар күри,
Хъергна къяляхъ, ишури,
Бици тінкісир Фатимка,
Гъацир сарсан – Сабинка.

Фұрсаң

Шурак ка саб табиасть:
Нивкіган уягъ гъахыиган,
Альхниъ дусну саб сяльт
Апіуру гъар гвачінинган.

– Му ккуртт уччувуб дар, – күру, –
Алабхъдарза думу зат. –
Дадайи жараб хуру –
Саб базарлугъ а палат.

Хъасин, хъутіурсну ківантіар,
Дирчру накъ али атінар:
– Мураг алш –, пагъ фурс сайир,
– Гъюрдар ңийи туфлийир...

Хъа гъитур жвурхуз күшар,
Хъитіуз къакъчарихъ бантар,
Альхир жаргъур мектебдиз,
Хъуркъруси дюз миржибдиз.

Хъа гъадмұра ву, дустар, –
Ка фурсарсиб гъунарра:
Кыматар ву варі «хъпар»,
Кьюркълин ңа ву ляхниза.

Амина

Тагъру дубхъна ич шураз –
Улхуру Аминайкан:
– Фила гъюр риш ихъ хулаз,
Швнубан дахъну гъудужвган?

Ккуундузуз хабахъ дисуз,
Думу хъади члат лицуз,
Улупуз йиз игрушкийир,
Азбука, къалам, ручкийир.

Дугъаз урхуз ва бикIуз,
Улупуйза рягъятди...
Эгер аygъайиш узуз, –
Ухът алдабхъур пашманди.

Шуран аyrзар

– Фила ебцIуру му йиф? –
Шуру аyrзар апIура. –
ДабтIнайиз къурд. –
Ва, гъайиф
Хътарди, мярхяр ургъюра. –

– Жан дайн, – кIур, –
Баркаван,
Шириин, мани йигъ хъадан,
ГъяцIна гъарагигъ вичар,
Гъязур апIдарза дарсар.

Жаргъуз шулу гъюляригъ,
ЖикIуз мичIли гъярагигъ.
Хяраз дадихъди гъягъюз,
АлапIу гунтIин ергуз,

Хъайи ицци-ужудар:
Хахар, нисар, гъяфатар –
Гага убшвбахъ хъимиidi,
Диш апIуз йиз фунизиdi...

Гъюр хъана къурд, дабхъур йиф,
Шуру зигура гъайиф,
Кар дапIна вардин ибар:
– Кадаай узуз мярхя-а-яр!

Мялим, журналист, шайр, жамяльтлугъ қас

И

из фикриан, инсан чан уымрин йисари-инди ваъ, хъа гележегдиъ дибиснайи терефниинди ва апӯрайи ляхнариинди девлетлу ву. Абдусалам Асланов гъадму терефнаан гизаф девлетлу кас вуйиваликан умудлуди пуз шулу. Улихънаси чан 65 йис хъувал къайд апӯвализ дилигди, Альбадулмажид Асланов гъира жигъил наслиз дерин айгъювалар ва ихъ халкъдин айдатарин бинайиинди вуйи тербия тувбан ляхниъ, райондин ва республикайин жамяльтлугъ ляхниъ иштирак шула. Бязи жигъилари «ваҳт адарчуз, хъуркъурдарчу» кӯруган, йиз дишла Альбадулмажид Асланов кӯванин шулиз — му кас вари иишварихъна фици хъуркъру? Вуйиштлан, гъарсаб ляхнихъ юкъив хъади ккунду.

Альбадулмажид Асланов 1950-пи йисан 13-пи мартдиъ Табасаран райондин Цухдигъ гъулаъ бабкан гъахъну. Багъри гъулаъ 1965-пи йисан 8-пи класс ккудубкъину, Альбадулмажид Асланов Дербентдин педучилиштейиъ урхуз учӯру ва 1969-пи йисан дугъу педучилище заан айгъювалариинди ккудубкъину. 1969-1971-пи йисари Совет Армияиъ эскервалин гъуллугъ апӯбалан къяляхъ, сифте Хючнаарин, хъасин Курккарин къялан мектебдиъ мялимди лихури, дугъу

Ставрополин пединститутдин тарихдинна-филологияйин факультетдиъ заочно урхуру. Хъа 1982-пи йисланмина Альбадулмажид Асланов Цухдигъарин къялан мектебдиъ тарихдин дарсан мялимди лихура.

Думу образованиеийин цирклиан неинки багъри мектебдиъ, райондиъ, ва, гъацира, республикайиъ гъягъру жюрбежюр серенжемариъ активно иштирак гъахъну ва шула. Месела, Дагъустандин педагогвалин кадриириин квалификация за апӯлан институтди гъаъну, дугъу 1987-пи йислан 1999-пи йисаз Дербент шагъриъ мялимарин квалификация за апӯлан курсариъ лекцийир гъурхну, «Табасарандин мялим — 2005» конкурсдиъ гъалиб гъахъну,

2008-пи йисан «Ужурсир мялим» конкурсдиъ гъазанмиш гъапIу хъуркъувалариз лигну, Дагъустан Республикийин образованиеийин Министерствоийин Грамотайиз лайикълу гъахъну. Ерли методобъединениеийин ляхниъра дугъу гъарган заан активвал улупуру.

Аьбдусалам Асланов 2010-пи йисланмина Уруsat Федерациийин журналистарин Союздин член ву.

СССР-ин образованиеийин министерствоийин, просвещениеийин, заан мектебдин ва илмин идарийирин работникарин профсоюздин ЦК-ийин Гюрматнан Грамотайин сагъиб (1982-пи йис), РФ-ийин ужударсдар мялимарин 2008-пи йисандин конкурсдин гъалибчи, Уруsat Федерациийин уымуми образованиеийин Лайикълу гъуллугъчи, Президентдин сагъиб (2008-пи йис), заан категорияйин мялим Аьбдусалам Асланов албагу хизандин эйсира ву – дугъаз юкъур велед а. Дураг вари адашдин рякъюъди гъягъюра, вардиз заан образование а, чин хизанарихъди яшамиш шула.

Аьбулжелил Мягъямирович Асланов (литературайин псевдоним

Аьбдусалам Асланов) табасаран чIалниинди газатар, журналар урхрудариз ужуйи аygъя. Дугъан макъалийир, шиътар «Табасарандин нураг», «Табасарандин сес» газетариъ; «Дагъустандин дишагъли», «Пази» журналариъ кми-кмиди чап апIуру.

Шиътар, макъалийир дикIуз Аьбдусалам Асланов гъеле Дербентдин педучилищейиъ урхури имиди хъюгъну. Дугъан яратмиш'валий насыгъят тувбан, эдеблувалин, ватанпервервалин темийри ахюйишв бисура. Гъелбетда, Аслановди дюн'я рябкъювал шиътариъ чан саягъниинди улупура. Аьбдусаламдин уымрин рякъ – гафар марцци кIваантIан, жара инсандинра хайир ккунди пуб ву; хъя дици пуз ахюй ва жумарт юкIв айи касдихъантIан шулдар.

Юбилейихъди кIваантIан тебрик апIури, Аьбдусалам Аслановдиз гележегдиъра мюгъкам сагъ'вал, жигъил наслиз аygъювалар ва тербия тувбан ляхниъ хъана ахюй хъуркъувалар, хизандиъ хушбаhtвал, яратмиш'валий ягъли кIакIар мютлюгъ хъувал ккун апIурхъя.

Хъадукар

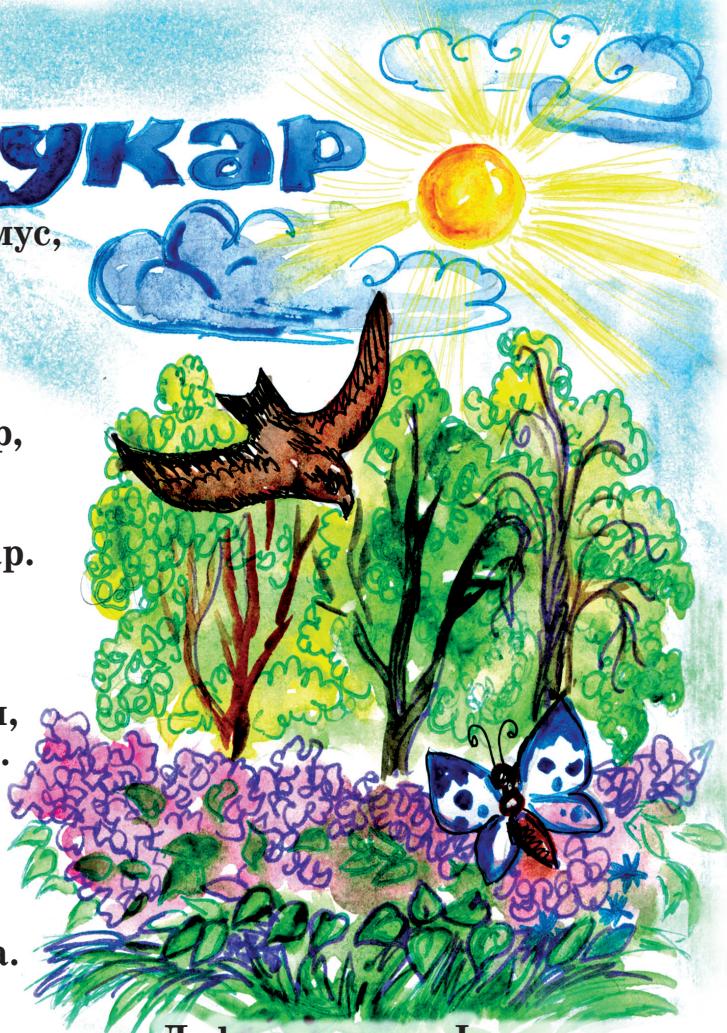
Къюрдун ахълушнар имдар гъамус,
Йиф гъеебціну, манишин дуфна.
Дагъдиан селлер ахмиш шула,
Гъялакди гъергра Каспий гъюлиз.

Юрдар хъидирчну, гъюра гъушар,
Ву хъадукар улубъбан лишнар.
Халаchasи балгурा багълар,
Гъялакди ву къаж адабшвуз гъарап.

Гъилигган ич гъулан хярариз,
Фукъан утканди рякъюра дураг.
Аціну кюкйирихъди гъар рангнан,
Цухдигъ шуран гъалвиз ву ухшар.

Дуфна ихь дагълариз хъадукар,
Юкъира гъевес кади либхура.
Къюрдну даахну гъахыи арфар
«Гъугъ» сес хъади завуъ тіирхура.

Йишвра гъябгъюра, хабар дарди,
Уъру ахсрар ккивра лап ухди.
Бюлбюл жакъвлин хуш-ширин мукъми
Уягъ апіура нивк'ян ищи.

Дуфна магъа укіу завуз ригъ,
Нурламиш апіура дюн'я вари.
Ук'ин али чигран цадлари
Имбусан аку апіура йигъ.

Завун хядар

Мюгътал вуза абайин:
Укіу завуз лигури а,
Гизаф вахт ву гъамци абин,
Аышкълу духъну укіу зав'ин.

Валлагъ, альамат а дициъ,
Фиткан-вш а дерд зигури.
— Я аба, сир ачмиш апіин,
Йип, хиялар фиткан вуйин?

Кебгъу абайи ихтилат:
— Ківаълан магъархан, худул, зат.
Лига йиз тіубахъди завуз,
Магъа яв хяд. Рябкъюравуз?

Гъарсар велед хъиршган бабахъ,
Дугъаз завуъ хядра кабхъру.

Инсандин гъафиган аххир,
Завуъ думу кутіубшвур.

Магъа, жан бай, му йиз хяд ву,
Йигълан-йигъаз шула мучіу.
Хъа гъафиган аххирин вахт,
Завкан бегъем дубгди думу.

Лигава, думу сабди ву,
Дидин гъвалахъ хъайиб ктіубшвну —
Аъхю баб уымриан гъушну,
Йиз хяд магъа сабди гъибтну.

— Аба, гъвалахъ биціи хядар
Хъа, йипа, дураг ву шлиндар?
— Мураг ву йиз худлар, гудлар,
Узу къялаъ тіаънайидар.

— Йиз хяд фунуб вуш, улупа.
Увуси, хядраз лигуза.
Йизра завук пай ка күри,
Му дюн'яйиль фурс апбуза.

— Йизубдин гъвалахъ хъайидар
Кьюб бицли хяд ву, жан, явдар.
— Я аба, увуз саб ади,
Хъа узуз кьюб даршул ахир.

— Лиг, думу сабнуб явуб ву,
Хъа тмунуб — яв уьмрин юлдаш.
Гъаму ичдарси, дурагара,
Саб ваҳт хыибган, бағахъ шулу.

Жигъил уьмрий яв улариз
Рякъиди дураг, нур туври.
Яшнан хабар шул завариз.
Дурагин акв мучиу хыибди.

Хуш-баҳт уьмур хъапри гъашиш,
Йигълан-йигъаз нурлу шулу,
Хажалатнау уву ахъиш,
Дурагин нур ухди дубгру.

— Аба, сабсан суал айиз:
Вушра сабсдар, нур туврудар,
Йиз улариз рябкъюрайиз,
Гъаз завлан тирихуру дураг?

— Хъа, жан азиз, ебхуравуз?
Жигъилра уьмриан гъяру.
Дидкан хабар шулу завуз,
Нур илмиди, кутубшвуру.

— Дици вуш, дугъридан, аба,
Зав ихъ уьмрин дафттар вуйин,
Инсанариз тувру баҳтар
Чан хядарик дигикнайи?

— Завна жил ву, күр, Аллагъдин,
Дугъян дураг дафттар ву, күр.
Ужуб-харжиб а дугъян хлий,
Гюокум дугъян ахюб ву, күр.

Саб ктубшвури, тмунуб кабхьру,
Сар — фана, тму бабкан шулу.
Гъамци инсанарин уьмур
Йислан-йисаз давам шулу.

Эбелцан

Бабу, дих дапIну, гъапи узуз:

— Худул, фикир тув гафариз.

Мартдин вазлиъ шулу машквар,
Хъа дидин чвур ву Эбелцан.

Думу машквар фициб гъабхынуш,
Фици дид'ин рази шулуш,
Бабан гъясрат, кIваинди гъибит,
Къаби хъиган, бализ кидибит.

Йигъар кжимидитIан машквраз,
Гъязур шулу ихъ гъуландар.
Муртиир ккиври гъахыну къилакк,
Хъуз кIури вартIан ижмидар.

Гимихъ жигъилар шулу уч,
Хъюгъру мураг муртиир йивуз:
— Аъли, мурта дубхынаяв пуч,
КадапI гъа, вуш уву жилир!

Пягъливнiz, гъямпIлиз дих апIур,
Шагъриан вушра хъади гъюр.
Ва веледдин «ийбтIуру ччвур»,
Ибшри кIури бахтлу уьмур.

Хябяхъдиз уч апIур гакIвлар,
Завуз утIубччвур цIин ялав.
Хура хъадукру манишин,
Терг ибшри кьюрдун мичIлишин.

БицIидар уч шулу гъваин,
ХъибтIур къутдихъ саб тIурмин
къатI.
Эбхри гъахъну гамтIан* хуаз:
– Ип, ахю – баб, учуз савкъат.

Гъягъюри шулу жигъилар
Жуккмар ккерчуз ягъли гъарккан.
Эъну жуккмиъ жутар-жутар,
Мяъли хъипру мюгьюббатнан.

Ахю бабар шулу гъялак
Гъязур апIуз ургуб хураг:
Дангу, алугай, семени,
НитIиф, хинкIар, галар варждин.

Ярхи йишви зат ахурдар,
Тамшир апIури, жигъилар.
Магъа «үф-цIа», жаза хъабхъну,
Ва дугъан журум апIуру.

Яшлуйириин сесер шулу:
«АдуцI» кIваълан гъаз гъапIунчва?»
Ктухуру гъуларин ччуураг
Ва гъапIдар ухлав** ликриккан.

АпIури гъар жюре тамшир,
Ярхи йишви зат ахурдар.
Илившу далдабу ва зурна,
Гъуландарин шул мярака.

** Ухлав – хинкIарин тIул.

* Гаму – кюмгъюр.

РУГЪАЦ

- **Л**иг, Мильян, яв Ругъац-рин т҃улар сарун аыгъапIуз шули имдарзухъан, утIубккурзаяв думу хул'ан, гъапундарзуз макIан. Вари гъуншиирра кмиди аырзачийр духьна. Яв Ругъац дурубшру ва икI дараpIру хал мягълайиъ имдар. Гъира хянаъ никк айи бедрайилан ул алдадабгъди дубсна. «Вишт» гъапIну кIури, йишвланкъан гъирибшундар, — гъапи хян'ан гъабхи никк айи бедрера хъади хулазди учIву Кагърабатди.

Дугъахъди муганайиз хулаз къяляхъ гъюру Ругъац гъи рябкъюрадай.

— Хъа, я дада, дидин тямягъ хъашул ицци-ужубдихъ. Хъа икIар апIбакан улхуруш, икIар кайи инсанар цIиб айинхъа? Учвуз йиз Ругъац

, ОтIан рябкъюри шулдарчвуз! Ухъу пеъ хъайи хинкIар ипIруган, диди уччуубдииинди «мяв» апIури, ликарикан крабхури, чазра тIалаб апIуру, хъа уву, пеълин хлинццъан тутрувди, «вишт» дапIну утIубккури шулва бейнава Ругъац. Хъа дидиз икI дараpIуз фу чара ахъа? — Ругъацриз чIуру тIулар апIуз вари ихтиярар айиганси инанмишди гъапи Мильяндин дадайиз.

— ХинкIар, хлинццар узуз аыгъдарзуз, Мильян, сабсана мициб гъалатI — Ругъац утIубккидиза.

Мильяндин кIвак гъалабулугъ кабхъу.

— Гъарган хулаъ варитIан гъюдли ва мани йишв дабгну дабхъру Ругъацри чюлиъ фици ваҳт адапIиди. Сад йишв, гъа баладар. Хъа шли дидиз хаҳ, никк

түвди? Мегер дадайихъан дидин тах-сиарилан хил алдабгъуз шулдарин? — фикрарикк ккахъу Мильян.

СацIиб фикир дапIну, риш гъяят-дизди удучIву ва чан ккуни гату абгуз хъюгъю. Мильяндин сес кубкIубси наан ашра жабгъури гъюру Ругъац рябкъру йишвариъкъан адайи.

— Ругъац, биш... биш... биш... Ругъац! — дих апIуз хъюгъю гатдиз Мильянди.

Ругъацрин ишри-бишли адайи.

— Ругъац! — хъанара аыхю сесниинди дих гъапIу Мильянди.

— Фу Ругъац гъабхияв? — чин гъваин тIагъруди дабхънайи сусгиз ялар апIури, рихшант апIрубисиб захти сесниинди чIигъ гъапIу гъуншдин бай Гъяратди.

Гъярат Мильяндихъди саб клас-сдиъ урхурайир вуйи. Дурари кьюбпи класс ккудубкIуз сад-кьюд йигътIан

имдайи. Накъ танафусдин арайиъ дурар кусрийин кІуллан кчИхнийи. Гъякълуди кІуруш, кусрийин ваъ – Ругъацдин.

Мильян классдиан удучІвну имиди, дугъан кусрийик Гъясратди табашийинди, даждинстар ибар али, гъютІрахъминстар зазар кайи, къантІа рижвра хъайи саб аյжайиб шейъ гъизгнийи ва, му Ругъацрин шикил вуйиз кІурганси, шиклин кІанакк «Ругъац» кІури гъибиkІнийи. Му гъяйванат асла Ругъацриз ухшаруб дайи – саб гъациб чІурагиъра даршлубсиб гъяшарат. Мидихъ сумпларра хътайи. Хъа Ругъацриин абур алапІурайидар дидин ярхи хъзаргу сумплар вуйи.

Дарс ккебгъбахъна классдиъ учІву Мильяндин улариikk дишла чан кусри ккабхъу. «Ругъац» – гъурху дугъу. Хулаъра, мягълайиъра агъавал апІурайи, къаш-гъамат хъайи Ругъацрин кІалбар тамамдар дарудар вуди гъяркъю Мильяндик хъял кубчІву. Гатдихъанди вуйи гиранвали абцІнайи дугъан юкІву вардариз ебхърганси гурппар апІуз хъюбгъю.

– Уву йиз кусрийик гъизигу гъяшарат йиз Ругъац дар, ичв хянаъ аий цІухи дажи ву! – алархъуз хъюгъю Мильян Гъясратдин. – Йиз Ругъацрихъ, вари яв жан деебцну, саб чІб артухъдира ярхишин али сумплар хъайиз!

Гъясрат чав гъапІу ляхниин швумал духьнайирси, пуз гафар дидрихъди дийигънайи. Мидланра савайи, дугъан кІван сабну мурччвахъ Ругъацрихъна вуйи саризра ашкар дару мани гъиссарра хъиркІнайи. Кусрийик Ругъацрин шикил гъизигур чав дарза кІури, инкарра гъахъундайи думу. Сарун фуж? Мильянгъярин мягълайиан му классдиъ сарун фужкІа адайи. Мильяндихъ Ругъац кІуру гату хъайиб дугъахъди саб классдиъ урхурайидариз деебхъну ашра, дурагириз гатдин хусуси альамдикан фукІа аygъдайи. Мильяндиз Гъясратдин даттлин

бацариз ухшар хатIра дишла аыгъю гъабхьнийи.

— Фтиз ккебехънава? Башаккади шикилкъан зигуз аыгъдарвуз. Йиз Ругъацрин шикил, яв машар-хилар дижикIну, хъасин зиг! — Мильяндин хъял гъюблан-гъюбаз гъати шулейи.

— Узуз аыгъюганси гъизигунза. Хъа сумплар хъауз кIваълан гъубшнийиз, — тахсир кIул'ина гъадабгъури, нач кадиси жаваб туву Гъясратди.

Дарсназ зенг гъивган классдий учIву мялимди Гъясратдик кархьнайи Мильяндинкан чан йишв'ин деуб тIалаб гъапIу.

— Йиз кусри шли кабцIнуш, гъадгъу марцц апIри, мялим, хъасин деурза, — къатI'и къарап адабгъу Мильянди. — Думу кабцIур ГъасутI ву.

— Гъеле, Гъясрат, айкъин узухъна Мильяндин кусри, — буйругъ туву мялимди.

Класс, вари нивкIуз гъушганси сикин гъабхьи.

— КIвантI ккапIну, ишуз эрккнайи Гъясратди кусри мялимдихъна гъабхи.

Кусрийик дизайнайи шикил гъябкъю мялимдин кIвантIарик инчI кабхъу.

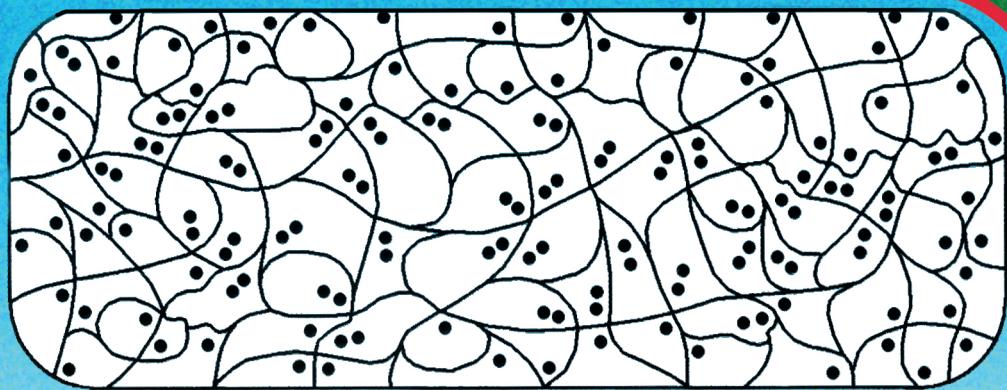
— Му фу вуяв, Гъясрат?

— Ругъац, Мильяндин гату.

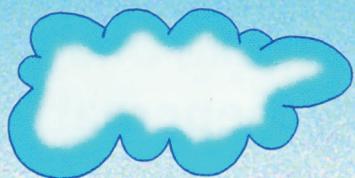
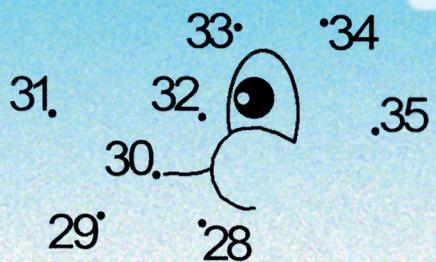
— Мицдар гатийир наан шулуш аыгъдарвуз, хъа ухуухъ шлу гатийирхъ сумплар шули аьдат ву. Щийи деврин художник вушалва гъа? — гъали мялимди айлхъюб кади. — Гъадабгъну чапп, марцц апIин уву гъизигу эсер...

Сириирихъ деънайи бицIидар, «Ругъац, Ругъац» кIури, Гъясратдихъинди тIубар алаури, айлхъюз хъюгъю. Саб герен улихъна сес-дикI адру класс арфарин мукъси жанлу гъабхьи. Мялимди бицIидариз, сикин йихъай дупну, дарс ккебгъу.

(Давам гъюру номериъ).

1. КҮЮБ ТОЧКА АЛИ ЧУКІАР АКАЙ.

2. САБДИЛАН БАШЛАМИШ
ДАПІНУ, ТОЧКИЙР КАРСАЙ.

Соколёнок
Плази

ISSN№0206 - 7935

2/2017

март - апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Правительство Республики Дагестан

Регистрационный номер ПИ №ТУ5-00348
от 01.12.2016 г. выданный управлением
Роскомнадзора по Республике Дагестан

Издается с января 1990 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
А.Исмаилов (зам. гл.редактора)
Т.Зургалова (ответ. секретарь)
Ф.Султанова (редактор выпуска)
П.Асланов
Г.Омарова
Ш.Шахмарданов
С.Кюребегова
А.Абдурахманов
Э.Ашурбекова

Худ. редактор З. Даганов
Тех.редактор Т. Лузина
Художник номера А. Самарская
Оформление обложки Д. Акиева

Выход в свет 23.05.2017 г.
Тираж 412 экз.
Заказ № 54

Типография:
ООО «Издательство «Феникс пресс».
Адрес типографии:
367018, РД г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколенок»
и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Табасаранский язык.

Индекс: на год – 31170,
на полугодие – 78433.

Цена свободная.